

ارزیابی و مقایسه‌ی دو ترجمه‌ی فارسی از رمان انگلیسی دن کیشوت اثر میگوئل دو سروانتس براساس الگوی گارسس (۱۹۹۴)

ناصر رشیدی^۱

استادیار آموزش زبان انگلیسی دانشگاه شیراز

شهین فرزانه^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش زبان فارسی

تاریخ پذیرش: ۹۲/۴/۲۷

تاریخ دریافت: ۹۲/۲/۱۵

چکیده

هدف اصلی این تحقیق، ارزیابی و مقایسه کیفیت دو ترجمه از ترجمه‌های فارسی رمان انگلیسی دن کیشوت اثر نویسنده معروف اسپانیایی میگوئل دو سروانتس می‌باشد. در میان مدل‌های متعدد برای ارزیابی کیفی ترجمه، مدل

1. Email: nrashidi@rose.shirazu.ac.ir
2. Email: sh_farzaneh.20@yahoo.com

گارسس (۱۹۹۴) به عنوان چارچوب این تحقیق انتخاب شده است که چهار سطح متفاوت معنایی - لغوی، نحوی - صرفی، گفتمانی - کارکردی و سبکی - منظورشناختی را در بر می‌گیرد. هر یک از این سطوح نیز دارای زیرگروهها و اجزاء خاصی هستند که متون ترجمه شده براساس آنها سنجیده و ارزیابی می‌شوند. در این تحقیق دو ترجمه فارسی از دو مترجم مختلف برای ارزیابی کیفی انتخاب شدند و مورد بررسی قرار گرفتند. بعد از تعیین میزان فراوانی هر یک از زیرگروههای ویژه برطبق مدل گارسس، نتایج به صورت جداول توزیع فراوانی ارائه گردیدند. با محاسبه مقادیر فراوانی در سطوح چهارگانه و در هر یک از زیرگروهها، تعیین مقادیر حوزه های مشترک در همه ترجمهها (افزایش، حفظ و تصرف)، محاسبه مقدار صنایع بلاغی به کار رفته در متون ادبی ترجمه شده برپایه سه ویژگی (حفظ، حذف و تغییر) و در نهایت تعیین کیفیت ترجمهها براساس دو معیار کفایت و مقبولیت و با توجه به میزان ویژگیهای مثبت و منفی بیانگر کیفیت، ترجمه ها به شرح زیر دسته بندی می‌شوند: الف) براساس مقادیر و اطلاعات حاصله از ویژگیهای مثبت: ۱- ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) ۲- ترجمه ذبیح الله منصوری (تجدید چاپ در ۱۳۸۹)) برپایه مقادیر و داده های به دست آمده از ویژگیهای منفی: ۱- ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) ۲- محمد قاضی (۱۳۳۸).

کلید واژه‌ها: ترجمه، ارزیابی کیفی ترجمه، الگوی گارسس (۱۹۹۴)، کفایت، مقبولیت.

مقدمه

بحث مطلوب بودن در ترجمه متون ادبی یا کتابهای مقدس به قرنهای گذشته برمی‌گردد، اما کیفیت ترجمه مسئله جدیدتری است که اولین بار در سال ۱۹۵۹ در همایش بین‌المللی کیفیت ترجمه در پاریس مطرح شد (Williams, 2001). در این زمینه تجویدی (۲۸:۱۳۸۴) اظهار می‌دارد که:

بحث مربوط به تعریف کیفیت اولین بار در سال ۱۹۵۹ در همایشی با عنوان « سومین همایش اتحادیه بین‌المللی مترجمان » مطرح شد و مجموعه آن سخنرانیها در کتابی به نام

- "کیفیت در ترجمه" انتشار یافت که ویراستاران این کتاب، کری و جامپلت (۱۹۶۳) بودند.
- ارزیابی ترجمه به منظور اطمینان از صحت و درستی و مطابقت آن با اصول و فنون مختلف ترجمه ضروری است. ارزیابی ترجمه و ارزشیابی مترجم زمینه‌ای مناسب فراهم می‌کند تا رقابت مثبت در جهت پیشرفت امر ترجمه بیشتر شود و روند صعودی در ترجمه‌ها به وجود آید و ترجمه‌هایی با کیفیت عالی داشته باشیم. در بررسی و طبقه‌بندی آثار ترجمه شده، در زمینه ارزیابی کیفیت ترجمه‌ها اقدامات نظام‌مند محدودی صورت گرفته است. به قول هتیم و میسن (۱۹۹۷:۱۹۹): «ارزیابی عملکرد ترجمه فعالیت است که علی‌رغم گسترده بودنش هنوز در دست بررسی و مورد بحث و تبادل نظر می‌باشد». ارزیابی متون ترجمه شده می‌تواند تا حد زیادی باعث آشکارشدن اشکالات و نقاط ضعف آنها شود. این امر باعث پیشرفت در این زمینه خواهد شد تا در نهایت، ترجمه‌های بهتری داشته باشیم. در این زمینه تلاش‌های زیادی برای ارائه مدلهای ارزیابی صورت گرفته و چارچوبهای متفاوتی هم توسط محققان ایرانی و خارجی مطرح شده است که از میان آنها می‌توان به این موارد اشاره کرد:
- الف- فرحزاد، یکی از اولین مدلهای سنجش کیفیت ترجمه در سال ۱۹۹۲ را ارائه کرده است. به نظر تجویدی (۱۳۸۴) سازمان یافته‌ترین تلاش برای تدوین و ارائه ضوابط و معیارهایی برای ارزشیابی کار ترجمه آموزان، مقاله فرحزاد (۱۹۹۲) است که اولین بار در کنفرانسی تحت عنوان «آموزش ترجمه و ترجمه شفاهی» در سال ۱۹۹۰ در دانمارک ارائه شد و سپس در سال ۱۹۹۲ جزء مقالات برگزیده کنفرانس مذکور به چاپ رسید.
- ب- وادینگ تون (۲۰۰۱: ۳۱۲-۳۱۱) نشان می‌دهد که تقریباً تمام عملکردها در ارزیابی کیفیت ترجمه توصیفی یا نظری هستند.
- ج- چارچوب دیگری نیز از سوی علی اکبر خمیجانی فراهانی (۱۳۸۴) پیشنهاد شده است که می‌توان آن را در ارزیابی ترجمه‌های انگلیسی متون اسلامی و انواع دیگر متون به کار برد و تصمیم گرفت که آیا ترجمه مورد نظر ویژگیهای یک ترجمه خوب را دارد یا خیر؟
- د- یار محمدی (۱۳۸۳: ۶۹) در مقاله‌ای به یک چارچوب نظری کلی در خصوص مقابله دو زبان انگلیسی و فارسی از جمله تا گفتمان اشاره نموده است که در آن سه بخش نحوی- معنایی، منظورشناختی و متنی - گفتمانی از خاستگاه‌های مشترک با تعاملهای مختلف مورد بحث قرار گرفته اند.
- ه- گارسس (۱۹۹۴) مدلی ترکیبی در ارزیابی ترجمه ارائه نموده است که مرکب از مدل

پیشنهادی وینه و داربلنه (۱۹۵۸)، آراء و عقاید دیگر صاحب‌نظران در امر ترجمه مانند نایدا، نیومارک، دلیسل، وازکه ایورا، مونن، نوبرت، سنتویو یا توری است. برای پیشینه‌ی این پژوهش می‌توان موارد ذیل را اشاره کرد:

الف- رشیدی و فرزانه (۱۳۸۹) در حوزه ارزیابی ترجمه، پژوهشی با عنوان «ارزیابی و مقایسه ترجمه‌های فارسی رمان انگلیسی شاهزاده و گدا اثر مارک تواین براساس الگوی گارسس (۱۹۹۴)» انجام داده‌اند. در الگوی گارسس (۱۹۹۴) ترجمه‌ها بر پایه ویژگی‌های مثبت و منفی بیانگر کیفیت (و زیرگروه‌های آنها) و در نهایت دو معیار کفایت و مقبولیت بررسی و رده‌بندی می‌شوند. بعد از ارزیابی و مقایسه کیفی چهار ترجمه فارسی از رمان مذکور مشخص شد که در مقایسه با دیگر آثار ترجمه شده، ترجمه‌های پی‌پی محمد قاضی از رمان شاهزاده و گدا به ترتیب در سالهای ۱۳۳۴ و ۱۳۶۸ با معیارهای موجود در مدل گارسس (۱۹۹۴) هماهنگی و مطابقت بیشتری دارند.

ب- پژوهشی در باب ارزیابی ترجمه با عنوان «ارزیابی ترجمه بر مبنای پیکره زبانی» توسط حسنی (۱۳۸۵) در دانشگاه علامه طباطبایی انجام شده است. او معتقد است که: «نبود معیارها و استانداردهای مشخص و معین برای ارزیابی ترجمه اصلی ترین مانع بر سر راه ارزیابی کیفیت ترجمه می‌باشد». از جمله نتایج تحقیق این بود که استفاده از پیکره زبانی در ارزیابی کیفیت ترجمه نه تنها به عینی‌تر بودن ارزیابی‌ها کمک می‌کند، بلکه این پیکره‌ها می‌توانند به مدرسان ترجمه در امر تدریس یاری رسانند.

ج- در زمینه ارزیابی ترجمه، تحقیق دیگری با عنوان «بررسی امکان ارزیابی متون ترجمه شده بر پایه یک نظریه تحلیل گفتمان» بر اساس دستور نظام مند و نقش‌گرای هالیدی توسط امامی (۱۳۸۵) در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (پژوهشکده زبان شناسی) انجام شده است. محقق نظریه‌ی جولیان هاوس را که بر پایه‌ی این دستور قرار دارد، برای سنجش کیفیت ترجمه پیشنهاد می‌کند. تغییرات در ترجمه‌ها در سطح تمام اجزا فرانشه‌های میان فردی و متنی، انواع عناصر انسجامی و نیز در سطح فرانشه‌های منطقی و تجربی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. در این مطالعه تمرکز اصلی بر روی دو فرانشه میان فردی و متنی می‌باشد. سپس یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که: (الف) - ترجمه قاضی (۱۳۶۶) بهترین ترجمه فارسی و ترجمه هوارد (۲۰۰۰) بهترین ترجمه‌ی انگلیسی و از همه‌ی ترجمه‌ها برتر می‌باشد. بر پایه‌ی این نظریه، ترجمه‌ی شاملو (۱۳۸۴) در پایین‌ترین سطح

کیفی قرار دارد. (ب) - رویکردهای تحلیل گفتمان در ارزیابی فرایند و محصول ترجمه راه گشاست. (ج) - دقت ترجمه در صورت توجه مترجم به ابزارهایی که تحلیل گفتمان در اختیار او قرار می‌دهد، افزایش می‌یابد. (د) - انتقال معنای گزاره‌ای به تنهایی در برگردان یک متن کافی نیست. (ه) - بیشتر از دیدگاه کاربردی، رعایت تمام مولفه‌های گفتمان در هنگام ترجمه امکان پذیر نیست. (و) - رعایت مؤلفه‌های گفتمانی در فرانشه‌های میان فردی و متنی، کیفیت محصول ترجمه را افزایش می‌دهد و (ز) - میزان ترجمه پذیری متن به میزان تشابه‌ها و تفاوت‌های مؤلفه‌های گفتمانی در دو زبان بستگی دارد.

د- از تحقیقات انجام شده «مقایسه متنی پیرمرد و دریا اثر ارنست همینگوی با ترجمه فارسی نجف دریا بندری: رهیافتی در تحلیل کلام» توسط خان‌جان (۱۳۷۹) در دانشگاه اصفهان را می‌توان نام برد که به توصیف گفتمانی متن انگلیسی پیرمرد و دریای همینگوی و ترجمه فارسی نجف دریابندری می‌پردازد. وی برای مقایسه تطبیقی متون یاد شده از چارچوب نظری دستور سیستمی - نقش‌گرای هلیدی استفاده می‌نماید. لازم به ذکر است که در دستور هلیدی نظام زبان از سه لایه معنایی شکل می‌گیرد که به ترتیب عبارتند از: فرانش اندیشگانی، فرانش بینافردی و فرانش متنی. این تحقیق فرانش متنی زبان و نحوه تبلور عینی آن در متون مبدأ و مقصد را مورد مطالعه قرار می‌دهد و در پی یافتن پاسخی برای این پرسش کلی است که آیا از نظر برقراری تعادل کارکردی بین مثلث نویسنده - متن انگلیسی - خواننده انگلیسی زبان و مثلث نویسنده - ترجمه فارسی - خواننده فارسی زبان، در هر دو سطح خرد و کلان موازنه برقرار شده است یا خیر؟ در نتیجه مقایسه متون مبدأ و مقصد در می‌یابیم که مترجم در مسیر دست‌یابی به تعادل کارکردی به طور متناوب از راهبردهای حفظ و یا تعدیل متون مبدأ و مقصد بهره گرفته است. اما در بعضی موارد، راهبردهای اتخاذ شده از سوی مترجم به تغییر کارکردی منجر شده است. با وجود این، موارد تخطی از تعادل کارکردی به تغییر نقش متنی متون حاضر در سطح کلان منتهی نمی‌شود، بخصوص از این جهت که مترجم پیشاپیش از طریق مقدمه‌ای طولانی خواننده را با زمینه‌های زبانی و فرا زبانی تولید اثر آشنا کرده است.

روش تحقیق

داده‌های تحقیق (پیکره زبانی مورد بررسی)

متن‌هایی که در این تحقیق، به منزله پیکره زبانی، انتخاب و بررسی شده‌اند، دو ترجمه

فارسی از رمان انگلیسی دن کیشوت اثر نویسندۀ مشهور اسپانیایی، میگوئل دو سروانتس هستند. در بین ترجمه‌های متعدّد کتاب مذکور، این ترجمه‌ها مورد مطالعه قرار گرفتند، دن کیشوت: ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) و دن کیشوت: ترجمه ذبیح الله منصور (۱۳۸۹).

شیوه جمع آوری داده‌ها و انتخاب متن‌ها

پس از بررسی و پژوهش در باره تعداد ترجمه‌های موجود رمان دن کیشوت معلوم شد که محمد قاضی دو روایت از متن کامل دن کیشوت انتشار داده است. ترجمه اول به نام سناریوی دن کیشوت - سروانتس در اسفند ماه ۱۳۱۶ که محمد قاضی آن را تنها برای شناخت صلاحیت و استعداد خویش در راه ترجمه انجام داده و ترجمه دوم دن کیشوت در ۱۳۳۸ که جایزه بهترین ترجمه هم به آن تعلق گرفته است. در این پژوهش ترجمه دوم محمد قاضی (۱۳۳۸) در دسترس بود و مورد بررسی قرار گرفت.

ترجمه موجود دیگری از کتاب دن کیشوت که برای مقایسه و ارزیابی ترجمه‌ها مورد استفاده قرار گرفت ترجمه ذبیح الله منصور (۱۳۸۹) بود. لازم به ذکر است که در این مقاله حدود ۳۰ صفحه از ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) و ۴۲ صفحه از ترجمه ذبیح الله منصور (۱۳۸۹) مقایسه و ارزیابی گردید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

از میان مدل‌ها و چارچوب‌های متعدّدی که برای ارزیابی کیفیت ترجمه ارائه شده‌اند چارچوب یا مدل پیشنهادی گارسس (۱۹۹۴) مورد استفاده قرار گرفت. وی برای مقایسه شباهت‌های میان متن مبدأ و ترجمه (متن ترجمه شده) چهار سطح پیشنهاد می‌کند که این سطوح به گفته او گاه با هم تداخل پیدا می‌کنند. این سطوح عبارتند از: سطح معنایی - لغوی، سطح نحوی - صرفی، سطح گفتمانی - کارکردی و سطح سبکی - منظورشناختی. هر کدام از این سطوح از اجزایی تشکیل شده‌اند. زیرگروه‌های موجود در سطح معنایی - لغوی عبارتند از: تعریف، معادل فرهنگی (کارکردی)، همانندسازی، بسط نحوی، قبض نحوی یا کاهش، کاربرد واژه خاص به جای واژه عام یا بالعکس، ابهام، ترجمه قرضی (گرفته برداری)؛ زیرگروه‌های موجود در سطح صرفی - نحوی عبارتند از: ترجمه تحت اللفظی، تغییر نحو یا صورت، تغییر دیدگاه یا بیان، جبران، توضیح (بسط معنا)، تلویح، تقلیل، حذف، تغییر در نوع

جمله؛ زیرگروه‌های موجود در سطح گفتمانی - کارکردی عبارتند از: حذف منظور نویسنده، حذف حواشی، تغییر به علت اختلافات اجتماعی - فرهنگی، تغییر لحن، تغییر در ساخت درونی متن مبدأ، تعدیل اصطلاحات محاوره‌ای؛ زیرگروه‌های موجود در سطح سبکی - منظورشناختی عبارتند از: بسط خلاقه، اشتباه مترجم، حفظ اسامی خاص با معادل در متن مقصد، حفظ ساختارهای زبان مبدأ، کاربرد اصطلاحات نامناسب در متن مقصد، بسط ساده، تغییر در کاربرد صنایع بلاغی با توجه خاص به استعاره.

در این پژوهش، ترجمه‌های فارسی کتاب دن کیشوت در چهار سطح پیشنهادی مدل گارسس بررسی شده است و مقادیر به کار رفته در این سطوح و ارکان و اجزای آنها محاسبه و نتایج به صورت جداول ۱-۴ نشان داده شدند. ارقام و اعداد بدست آمده نمایانگر برتری هر ترجمه در سطوح متعدّد می‌باشد. همچنین براساس این مدل، تکنیک‌های متفاوت ترجمه که در همه فعالیت‌های ترجمه به طور مشترک دخیل می‌باشند به سه حوزه اصلی تقسیم می‌شوند که عبارتند از: افزایش، حفظ و تصرف. در مطالعه حاضر، داده‌ها از نظر دارا بودن این ویژگیها نیز بررسی شدند که نتایج آن در جداول ۲-۴ ارائه شده‌اند. هر کدام از زیرگروه‌های متعدد ذکر شده در سطوح چهارگانه مدل گارسس (۱۹۹۴) علاوه بر سه زیر گروه بسط ساده، حذف قسمتی از متن یا پاراگراف و نارسایی در مفهوم معادلها در یکی از سه حوزه یا تکنیک اصلی مشترک (یعنی افزایش، حفظ و تصرف) در همه متون ترجمه شده بخصوص متن‌های ادبی قرار می‌گیرند.

برطبق مدل گارسس (۱۹۹۴)، صنایع بلاغی هم به دلیل جایگاه خاص در ادبیات مخصوصاً در ارزیابی ترجمه‌های متون ادبی باید مدّ نظر قرار گیرند. این ارزیابی نیز در مطالعه حاضر در سه حوزه «حفظ»، «حذف» و «تغییر» انجام شد تا اینکه مشخص گردد که کدام ترجمه، صنایع بدیعی را حفظ و کدام حذف می‌کند و کدام آن را تغییر می‌دهد. صنایع بلاغی مورد نظر، زیرگروه‌های جملات معترضه، موازنه (ترادف عبارتها)، مقایسه، سؤالات بلاغی، تأکید، استعاره، تغییر تدریجی و جملات تعجبی هستند. این ۸ مورد در سه حوزه‌ی بیان شده تجزیه، تحلیل و ارزیابی شدند که نتایج در جداول و نمودارهای ۳-۴ نشان داده شده‌اند.

در الگوی گارسس (۱۹۹۴) ترجمه‌ها از نظر دو معیار کفایت و مقبولیت نیز باید ارزیابی شوند. جداول ۴-۴ چگونگی این تجزیه و تحلیل را نشان می‌دهند. این دو معیار با استفاده از ویژگیهای مثبت و منفی معرفی شده در مدل پیشنهادی، شرایط لازم را برای ارائه ترجمه

مناسب و خوب هم از لحاظ انطباق مؤلفه های معنایی و عناصر دستوری دو زبان مبدأ و مقصد و میزان دقت مترجم در رساندن پیام مورد نظر (منافی اناری، ۲۰۰۴) و هم از جهت قابل قبول بودن متن ترجمه شده در سیستم زبانی مقصد (زبان فارسی) و میزان پذیرش از سوی خوانندگان متن مقصد فراهم می سازند. در واقع، کفایت و مقبولیت بدین معناست که در اینجا نه تنها در جستجوی دقت و صحت عناصر زبانی هستیم، بلکه تأثیر سیستم زبان مبدأ بر زبان مقصد و میزان پذیرش خوانندگان متن مقصد نیز باید مد نظر قرار گیرد. از این رو برای تعیین کیفیت ترجمه ها، جنبه ها یا ویژگیهای جدیدی در نظر گرفته می شوند: ۱- ویژگیهای مثبت و ۲- ویژگیهای منفی. ویژگیهای مثبت (از این لحاظ که کیفیت ترجمه را بالا می برند، به عنوان مثال وجود زیرگروه بسط نحوی در یک ترجمه به عنوان عامل مثبت در نظر گرفته می شود و در بالا بردن کیفیت ترجمه موثر است)، ویژگیهای منفی (از این لحاظ که کیفیت ترجمه را پایین می آورند، مثلاً وجود زیرگروه ترجمه تحت اللفظی در یک ترجمه به عنوان عامل منفی به حساب می آید و از کیفیت ترجمه می کاهد). هر یک از این ویژگیها دارای زیرگروههایی می باشند. بر طبق مدل گارسس (۱۹۹۴) شیوه تقسیم بندی زیرگروهها با عنوان ویژگیهای مثبت و منفی بیانگر کیفیت در هر یک از سطوح از طریق جدول ۱-۳-۳ نشان داده می شود. در این تحقیق با بهره گیری از مدل پیشنهادی، تعدادی از زیرگروهها در ستون ویژگیهای مثبت و تعدادی از زیرگروههای دیگر در ستون ویژگیهای منفی قرار می گیرند جدول ۱-۳-۳- ویژگیهای مثبت و منفی مدل گارسس (۱۹۹۴) را آشکار می سازد (به جدول ۱-۳-۳ مراجعه شود).

جدول ۱-۳-۳- ویژگیهای مثبت و منفی بیانگر کیفیت در مدل گارسس (۱۹۹۴)

ویژگیهای مثبت	ویژگیهای منفی
معادل فرهنگی	ابهام
هماندسازی	ترجمه قرضی (گرفته برداری)
بسط نحوی	ساده کردن
جبران	ترجمه تحت اللفظی
تغییر نحو یا صورت	نارسایی در مفهوم معادلها
تغییر دیدگاه یا بیان	تغییر لحن
توضیح	تغییر در ساختار درونی متن مبدأ
حذف	تصرف
تغییر به علت تفاوت های اجتماعی- فرهنگی	تعدیل اصطلاحات محاوره ای
تغییر در نوع جمله	قبض نحوی یا کاهش

حفظ ساختارهای متن مبدأ بسط خلاقه بسط ساده اشتباه مترجم حذف صنایع بلاغی تغییر در صنایع بلاغی	حفظ اسامی خاص با معادل در متن مقصد تعریف حفظ صنایع بلاغی
--	--

بعد از ارزیابی متون ترجمه شده، محاسبه و بررسی داده‌های حاصل، نتایج به دست آمده به صورت جداول نمایش داده می‌شوند. جداول و نمودارهای ۱-۴، ۲-۴، ۳-۴ و ۴-۴ (در بخش نتایج) چگونگی این تجزیه و تحلیل را نشان می‌دهند.

نتایج و بحث

جداول ۱-۴ - توزیع فراوانی داده‌ها و مقادیر سطوح چهارگانه الگوی گارسس (۱۹۹۴)

جدول سطح اول (سطح معنایی - لغوی)

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
بسط نحوی	۱۶۵	۴۱
ترجمه قرضی	۹	۴
معادل فرهنگی	۳	۲
تعریف یا توضیح	-	۳

در اینجا به بررسی و تجزیه و تحلیل جداول ۱-۴ می‌پردازیم:
در سطح معنایی - لغوی، بر طبق داده‌های حاصل از جداول توزیع فراوانی شماره ۱-۴، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) بیشترین مقدار را به خود اختصاص داده است و ترجمه دوم یعنی ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) در رده دوم قرار می‌گیرد.

جدول سطح دوم (سطح نحوی - صرفی)

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
حذف	-	۳۹
ترجمه تحت اللفظی	۴	۲۵
ترجمه از طریق تغییر نحو	-	۷
تغییر دیدگاه	۱	۱

در ارزیابی سطح صرفی _ نحوی نیز می‌توان ذکر کرد که ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) در مقایسه با ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) بالاترین مقدار فراوانی را دارد (دو زیر گروه حذف و ترجمه تحت اللفظی در ترجمه ذبیح الله منصوری از ارقام بالاتری برخوردار

هستند.

جدول سطح سوم (سطح گفتمانی - کار کردی)

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
تغییر لحن	۴۰	۲۵
تغییر به علت اختلافات اجتماعی - فرهنگی	۳۵	۴

سطح گفتمانی-کارکردی که روابط بین فرهنگی و بین زبانی متون مبدأ و مقصد را نشان می‌دهد، ابتدا با ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) و بعد ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) میزان برتری خود را نشان می‌دهد.

جدول سطح چهارم (سطح سبکی - مقصود شناختی)

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
حفظ اسامی خاص با معادل در متن مقصد	۱۰۹	۹۳
بسط خلاقه	۳۰	۲۰
اشتباه مترجم	-	۱

در سطح سبکی مقصود شناختی از لحاظ مقدار، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) در مقایسه با ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) در اولویت می‌باشد. هم اکنون، جداول (۲-۴) مربوط به شیوه ارزیابی متون ترجمه شده برای سه حوزه یا تکنیک اصلی مشترک در همه ترجمه‌ها (یعنی افزایش، حفظ و تصرف) بخصوص ترجمه متون ادبی ارائه می‌شوند و مورد بررسی قرار می‌گیرند.

جداول (۲-۴)**جدول حوزه افزایش**

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
بسط نحوی	۱۶۵	۴۸
بسط خلاقه	۳۰	۲۰
تغییر به علت اختلافات اجتماعی - فرهنگی	۳۵	۴
تعریف	-	۳

جدول حوزه حفظ

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
حفظ اسامی خاص با معادل در متن مقصد	۱۰۹	۹۳
تغییر لحن	۴۰	۲۵

ترجمه قرضی با گرتنه برداری	۹	۴
معادل فرهنگی	۳	۲
تغییر در نوع جمله	-	۱

جدول حوزه تصرف

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
حذف	-	۳۹
اشتباه مترجم	-	۱

جداول ۲-۴ در سه حوزه افزایش، حفظ و تصرف اطلاعات ذیل را آشکار می‌سازند:

در حوزه افزایش، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) در مقایسه با ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) از مقادیر بالاتری برخوردار می‌باشد. در حوزه حفظ، ترجمه‌ی محمد قاضی (۱۳۳۸) میزان بیشتری از وفاداری به متن مبدأ را از خود نشان می‌دهد. در حوزه تصرف، می‌توان گفت که ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) اطلاعات بیشتری را حذف می‌کند. در ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) حذف قابل ملاحظه‌ای مشاهده نگردید.

در این بخش، جدول (۳-۴) در ارتباط با تجزیه و تحلیل صنایع بلاغی موجود در متون ادبی ترجمه شده معرفی می‌شود و مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۳-۴

جدول حوزه حفظ

زیر گروهها (صنایع بلاغی)	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
استعاره	۱۰	-
جملات معترضه	۸	۶
جملات تعجبی	-	-
موازنه یا ترادف عبارتها	۴	۲
تاکید	۴	۳
مقایسه	۳	۲
سئوالات بلاغی یا معانی بیان	۱	-
تغییر تدریجی	-	-

در بررسی و تفسیر صنایع بلاغی موجود در متون ترجمه شده باید گفت که: این بخش نیز دارای سه حوزه حفظ، حذف و تغییر می‌باشد. مقادیری در حوزه حفظ برای هر دو ترجمه به دست آمد. در حوزه حفظ، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) از میزان بالاتری نسبت به ترجمه دیگر یعنی ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) برخوردار می‌باشد. در حوزه تغییر، برای هر دو ترجمه فقط مقادیری در زیر گروه جملات تعجبی مشاهده گردید که عبارتند از: ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) ۶ مورد و ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹) ۷ مورد. برای حوزه حذف در هیچ یک از ترجمه‌ها نمونه‌ای یافت نشد.

در نهایت، جداول (۴-۴) درباره‌ی شیوه ارزیابی کیفیت ترجمه‌ها بر اساس دو معیار کفایت و مقبولیت (با در نظر گرفتن جنبه‌های مثبت و منفی) ارائه و بررسی می‌شوند:

جدول داده‌ها و مقادیر تعیین‌کننده کیفیت ترجمه‌ها بر اساس دو معیار کفایت و مقبولیت

الف: جدول جنبه‌های یا ویژگیهای مثبت

زیر گروهها	ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)	ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹)
سطح اول		
بسط نحوی	۱۶۵	۴۱
معادل فرهنگی	۳	۲
تعریف	-	۳
سطح دوم		
ترجمه از طریق تغییر نحو	-	۷
تغییر دیدگاه یا بیان	۱	۱
حذف	-	۳۹
تغییر در نوع جمله	-	۱
سطح سوم		
تغییر به علت اختلافات اجتماعی - فرهنگی	۳۵	۴
سطح چهارم		
حفظ اسامی خاص با معادل در متن مقصد	۱۰۹	۹۳
حفظ صنایع بلاغی	۲۱	۱۳

جنبه‌ها یا ویژگیهای مثبت آنهایی هستند که کیفیت ترجمه‌ها را بالا می‌برند. در سطح معنایی - لغوی، میزان اولویت و برتری ترجمه‌ها بدین صورت است: ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)، ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸۹). در سطح صرفی - نحوی، مقادیر به

دست آمده نشان دهنده ترتیب ترجمه‌ها بدین شرح می باشد: ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹)، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸). در سطح گفتمانی - کارکردی، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)، ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹) و بالاخره در سطح سبکی - مقصود شناختی، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸) و سپس ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹).

ب) جدول جنبه ها یا ویژگیهای منفی

زیر گروهها	محمد قاضی (۱۳۳۸)	ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹)
سطح اول ترجمه قرصی	۹	۴
سطح دوم ترجمه تحت اللفظی	۴	۳۵
سطح سوم تغییر لحن	۴۰	۲۵
سطح چهارم بسط خلاقه اشتباه مترجم تغییر در صنایع بلاغی	۳۰ - ۶	۲۰ ۱ ۷

جنبه ها یا ویژگیهای منفی آنهایی هستند که کیفیت ترجمه‌ها را پایین می آورند. در سطح معنایی - لغوی، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)، ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹). در سطح صرفی - نحوی، ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹) و سپس ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸). در سطح گفتمانی - کارکردی، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)، ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹) و بالاخره در سطح سبکی - مقصود شناختی، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)، ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹).

نتیجه

بنابراین، با ارجاع به جداول ۴-۴ (الف - جنبه های مثبت) و بررسی ویژگیهای مثبت، ترتیب و نحوه قرارگرفتن ترجمه‌ها بر اساس مقادیر به دست آمده از جنبه های مثبت به قرار زیر است:

- ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)، ترجمه ذبیح الله منصورى (۱۳۸۹).
همچنین، با رجوع به جداول ۴-۴ (ب- جنبه های منفی) و بررسی جنبه‌ها یا

ویژگیهای منفی، دسته بندی یا گروه بندی ترجمه ها بر پایه مقادیر حاصله از جنبه‌های منفی به قرار زیر است:

- ترجمه ذبیح الله منصوری (۱۳۸) ، ترجمه محمد قاضی (۱۳۳۸)

ذکر این نکته لازم است که هر یک از ترجمه‌های فوق الذکر از ویژگیهای مثبت و منفی خاص خود برخوردار می باشند و در اینجا هدف تنها ارزیابی و بررسی مشکلات موجود در ترجمه متون ادبی است، نه آنکه برای ترجمه درست یا بهتر، دستورالعمل دقیق و بی چون و چرا صادر شود.

به طور کلی باید گفت که در مدل پیشنهادی گارسس ترجمه ها بر اساس دو معیار کفایت (adequacy) و مقبولیت (acceptability) گروه بندی می شوند. بر طبق مدل گارسس (۱۹۹۴) بین جنبه های منفی و میزان کفایت و مقبولیت ترجمه‌ها رابطه معکوس وجود دارد، یعنی هر چه مقدار این ویژگیهای منفی بیشتر باشد میزان کفایت (انطباق عناصر زبانی در دو زبان مبدأ و مقصد و میزان دقت مترجم در رساندن پیام مورد نظر) و مقبولیت (میزان قابل قبول بودن از سوی خوانندگان زبان مقصد) ترجمه‌ها کمتر است و میان ویژگیها یا جنبه‌های مثبت و میزان کفایت و مقبولیت ترجمه‌ها رابطه مستقیمی برقرار است، یعنی هرچه این ویژگیها بیشتر باشند میزان کفایت و مقبولیت ترجمه ها زیادتر خواهد بود. درنهایت و به عنوان یک نتیجه می توان گفت که این دو اصل (کفایت و مقبولیت) مبنای جدیدی برای تقسیم بندی ترجمه‌ها می باشند.

در مدل گارسس (۱۹۹۴ : ۹۱) آمده است که:

هدف مدل، این است که جنبه های زبانی و ادبی را به هم ربط دهد و یک اثر ادبی را به عنوان عملکردی ارتباطی در نظر بگیرد که از یک سیستم زبانی استفاده می کند و در پایان هر دو جنبه را به ترجمه و مشکلاتی که پیرامون آن وجود دارد، متصل سازد.

مختاری اردکانی (۱۳۷۶ : ۵۸) در مقاله ی «چارچوبی نظری برای ارزیابی ترجمه»

می گوید:

با ارائه و ذکر مدل گارسس (۱۹۹۴)، الگوی جدید و جامع الاطرافی که بدان «سیستم چندگانه» می گویند، برای ارزیابی ترجمه ادبی از دیدگاه علمی و ادبی معرفی شد تا ناقد ترجمه، گزینه‌های مترجم اعم از تنگناها و آزادیها را بشناسد و از اظهارنظرهای خام، غیرمستدل و غیرمنطقی پرهیز کند.

منابع

- ۱- امامی، محمد (۱۳۸۵). بررسی امکان ارزیابی متون ترجمه شده بر اساس یک نظریه تحلیل گفتمان. پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پژوهشکده زبان شناسی.
- ۲- تجویدی، غلامرضا (۱۳۸۴). «ارزشیابی کیفیت ترجمه»، مطالعات ترجمه، سال سوم، شماره دهم، ۲۷-۳۸.
- ۳- حسنی، قدرت (۱۳۸۵). ارزیابی ترجمه بر مبنای پیکره زبانی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۴- خان جان، علیرضا (۱۳۷۹). مقایسه متنی پیرمرد و دریا اثر ارنست همینگوی با ترجمه فارسی نجف دریا بندری: رهیافتی در تحلیل کلام. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
- ۵- خمیجانی فراهانی، علی اکبر (۱۳۸۴). «چارچوبی برای ارزیابی ترجمه»، مطالعات ترجمه، سال سوم، شماره نهم، ۱۳۸۴، ۴۹.
- ۶- فرحزاد، فرزانه (۱۳۸۷) «گفتگو با دکتر فرحزاد در باره امانتداری مترجم»، روزنامه کسری، < [http://sarbazkhne. blogfa .com/post-121.aspx](http://sarbazkhne.blogfa.com/post-121.aspx) >، [1 Jan 2009].
- ۷- رشیدی، ناصر و فرزانه، شهین (۱۳۸۹). «ارزیابی و مقایسه ترجمه های فارسی رمان انگلیسی شاهزاده وگدا، اثر مارک تواین بر اساس الگوی گارسس (۱۹۹۴)». زبان پژوهی. س ۲. ش ۳. صص ۵۷-۱۰۸.
- ۸- قاضی، محمد (۱۳۳۸). (مترجم). دن کیشوت. تهران: انتشارات جامی.
- ۹- مختاری اردکانی، محمدعلی (۱۳۷۶). «چارچوبی نظری برای ارزیابی ترجمه»، مترجم، سال ۶، شماره ۲۵، زمستان، ۵۰-۵۸.
- ۱۰- منصوری، ذبیح الله (۱۳۸۹). (مترجم). دن کیشوت. تهران: کتاب وستا.
- ۱۱- یارمحمدی، لطف الله (۱۳۸۳). گفتمان شناسی رایج و انتقادی. تهران: انتشارات هرمس، ۶۹.

12- Garces, C. V. (1994). "A methodological proposal for the assessment of translated literary works." *Babel*, 40, 77-101.

- 13- Hatim, B. and L. Mason. (1997). *The Translator as Communicator*. London, Routledge.
- 14- Manafi Anari, S. (2004). "A Function-Based Approach to Translation Quality Assessment." *Translation Studies* 1, 4, Winter 2004, 31.
- 15- Williams, M. "The Application of Argumentation Theory to Translation Quality Assessment." *Meta: Translator 's Journal*, 46, 2, 326-344. 2001. Retrieved Jan 5, 2009 from
- 16- [http://www.erudit.org/ documentation/ eruditPolitique Utilisation.pdf](http://www.erudit.org/documentation/eruditPolitiqueUtilisation.pdf)